

Firentinska izjava o povezanosti biološke i kulturne raznolikosti - donesena u Firenci 11. travnja 2014. godine

Neposredni domaćin Europskog skupa za primjenu zajedničkog programa UNESCO-a i Tajništva Konvencije o bioraznolikosti, Laboratorij za krajolik i kulturnu baštinu pri Odjelu za poljoprivredu, ishranu i šumske sustave Sveučilišta u Firenci, je 23. svibnja 2014. godine objavio konačni oblik Firentinske izjave o povezanosti biološke i kulturne raznolikosti. Izjava je pripremljena i usvojena na spomenutom znanstvenom skupu, prvom u nizu kontinentalno koncipiranih skupova iz Zajedničkog programa UNESCO-a i Tajništva Konvencije o bioraznolikosti koji se kroz deset godina zaključio sprovesti istom prilikom kad su 2010. godine u provedbi Konvencije o biološkoj raznolikosti Protokolom iz Nagoye razrađeni 8. članak („*in situ* konzervacija“) i 12. članak Konvencije (dijeljenje dobiti za lokalne zajednice), dok je istodobno s druge strane program potvrđen a zemlje-članice pozvane na njegovu provedbu od Povjerenstva za svjetsku baštinu, tijelu osnovanom po Konvenciji o zaštiti svjetske prirodne i kulturne baštine – roditeljici UNESCO-vog najpoznatijeg programa, Popisa svjetske baštine. Treći krupni međunarodni partner u sastavljanju Izjave je FAO, i to kroz svoj program GIAHS (*Globally Important Agricultural Heritage Systems*), dok u pozadini nastupa talijanskog domaćina leže i provedbe Zajedničke poljoprivredne politike EU i Europske krajobrazne konvencije, koje su u Italiji pomogle donošenje zakona o osnutku Nacionalnog opservatorija ruralnog krajolika, poljodjelskih praksi i tradicijskog znanja pretprošle godine. Otponac desetogodišnjeg programa 2010. godine bila je Međunarodna godina bioraznolikosti. Podrobni se pregled provedbe programa na internetskim portalima UNESCO-a i Konvencije o bioraznolikosti može naći u opisima rada IPBES (*Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*). Budući da Firentinska izjava ima velike izgleda za utjecaj na buduća oblikovanja načina upravljanja resursima lokalnih zajednica, ponajprije onih u ruralnim prostorima, na ovom ćemo mjestu prenijeti čitavu Izjavu i ukratko komentirati njen značaj.

Firentinska izjava o povezanosti biološke i kulturne raznolikosti (donesena u Firenci 11. travnja 2014. godine)

Mi, sudionici prvog Europskog skupa za primjenu zajedničkog programa UNESCO-a i Tajništva Konvencije o bioraznolikosti održanog od 8. do 11. travnja u Firenci u Italiji:

- utvrđujući vitalni značaj kulturnog i biološkog diverziteta za sadašnje i buduće naraštaje i dobrostanje suvremenih društava u urbanim i ruralnim područjima

- utvrđujući nadalje važnost veza između kulturne i biološke raznolikosti i u ovom kontekstu primjećujući koncept biološke raznolikosti i važnost kulturnih potpora pruženih iz ekosustava
- primajući na znanje važan napredak učinjen u izgradnji osnovice spoznaja o vezama između biološke i kulturne raznolikosti i njihovih umiješanosti u odlučivanju iz domene održivog razvoja
- uzimajući u obzir povezane odredbe u tekstu Konvencije o biološkoj raznolikosti i mnogobrojne odluke koje su proistekle iz njih, povezane kulturne konvencije UNESCO-a i druge povezane instrumente, programe i inicijative, kao i povezane međunarodne odluke o ljudskim pravima i pravima domorodnih naroda i regionalne dogovore i sporazume u europskom kontekstu koji se odnose na to (što je sve navedeno u prvom aneksu Izjave)
- naglašavajući potrebu da se i nadalje osnažuje suradnja između relevantnih međunarodnih sporazuma i tijela u polju bio-kulturne raznolikosti i u ovom kontekstu primjećujući važnost Zajedničkog programa između UNESCO-a i Tajništva Konvencije o biološkoj raznolikosti o povezanosti biološke i kulturne raznolikosti,

1. slažemo se kako su u europskom kontekstu od posebne važnosti idući zaključci:

- a) ruralni i urbani žitak i blagostanje usko su povezani sa stanjem i trendovima biološke i kulturne raznolikosti
- b) sadašnje stanje biološke i kulturne raznolikosti u Europi proizlazi iz kombinacije povijesnih i odvijajućih procesa korištenja okoliša i zemljišta te kulturne baštine
- c) dok asimilira privredne, društvene, kulturne i okolišne procese u vremenu i prostoru, europski je krajolik prvenstveno višenamjenski biokulturni krajolik. Kao takav, on pruža ključni i djelotvorni prostor za integraciju biološke i kulturne raznolikosti radi ljudskog blagostanja, uključivo i u kontekstu ruralnih područja
- d) privremena, polutrajna i trajna ljudska migratorna gibanja i pridružene razmjene umijeća, znanja i dobara između grada i okolice u mnogim su slučajevima oblikovala lokalne biološke i kulturne raznolikosti te i dalje pružaju široke mogućnosti za njihova unaprjeđenja
- e) krajolici koji su bogati biokulturnom raznolikošću često su oni kojima upravljaju obrađivači malih ili seoskih razmjera, tradicijski stočari ili uzgajivači stoke i ribari malih ili zanatskih razmjera djelatnosti
- f) uključenost lokalnih zajednica, utvrđivanje i poštovanje njihovih kulturnih baština, tradicijskog znanja, inovacija i praksi mogu pomoći u djelotvornijem upravljanju i vladanju višenamjenskim biokulturnim krajolicima i doprinijeti njihovim otpornostima i prilagodljivostima
- g) kako bismo bolje razumjeli dinamičnu međuigru između biološke i kulturne raznolikosti na razini krajolika i implikacije za žitak i dobrostanje, postoji potreba za osnaženim interdisciplinarnim i transdisciplinarnim istraživanjem veza biološke i kulturne raznolikosti na nacionalnim i subnacionalnim razinama, uključujući i njihovu povijesnu pozadinu
- h) potrebna je javna svjesnost veza između biološke i kulturne raznolikosti i političkih akcija koje razmatraju ove veze unutar političkog odlučivanja ne bi li se djelotvorno ostvarile međunarodne i nacionalne predanosti okrenute okolišnoj, društvenoj i ekonomskoj održivosti i ljudskom dobrostanju u raznim razmjerima.

2. Pozivamo vlade i relevantna tijela, uključujući Europsku Uniju i Savjet Europe, da na odgovarajućim razinama pokrenu i provedu iduće akcije.

Regionalna razina

Konstatirajući Zajedničku poljoprivrednu politiku i Europske okolišne politike i zakonodavstvo (zakonodavstva) i njihovu važnost za povezanosti među biološkom i kulturnom raznolikošću,

- a) unaprijediti djelatnosti na regionalnoj razini, napose u kontekstu Europske Unije, da bi se ojačala provedba međunarodnih i regionalnih sporazuma spomenutih u prvom aneksu
- b) poduzeti specifične akcije za vrjednovanje i unaprjeđenje i kulturne i biološke raznolikosti, među ostalim:
 - promoviranjem uključenja biokulturne raznolikosti u nacionalna i lokalna planiranja zaštite prirode i upravljanja krajolicima, uključujući zaštićena područja, poljodjelske i šumske krajolike
 - oblikovanjem i primjenom postupaka za sudjelovanje raznih dionika, uključujući lokalne zajednice, u provedbu pristupa važnih za povezivanje biološke i kulturne raznolikosti
 - promoviranjem uvrštavanja veza između biološke i kulturne raznolikosti u održivo upravljanje šumama, također i pomoću razvijanja prikladnih kriterija i pokazatelja
 - predstavljanjem utvrđivanja pozitivnih interakcija između biološke i kulturne raznolikosti kroz prikladne certifikacijske procese i djelotvorna označavanja proizvoda
 - predstavljanjem korištenja Europskog inovacijskog partnerstva (EIP) za promociju i vrjednovanje veza između biološke i kulturne raznolikosti za znanstvenike, upravljače i druge dionike.

Nacionalna razina

- a) Usvojiti integrirani i transdisciplinarni pristup u provedbi relevantnih međunarodnih i regionalnih sporazuma na nacionalnoj razini
- b) u okviru odvijajućih ruralnih i okolišnih politika poduzeti mjere za uključivanje biološke i kulturne raznolikosti i povezanosti među njima
- c) učiniti dostupnima sredstva poput znanstveno-istraživačkih potpora za transdisciplinarna i multidisciplinarna istraživanja biološke i kulturne raznolikosti i veza među njima
- d) ustanoviti međusektorske i/ili međuodjelne pristupe biološkoj i kulturnoj raznolikosti
- e) utvrditi postojanje zajedničkih dobara, njihovih tradicijskih korištenja i prava na takve resurse, običajnih prava i upravljanja korisnih za unaprjeđenje i zaštitu biološke i kulturne raznolikosti, uključujući agrokulturnu raznolikost tradicijskih vrsta i pasmina

- f) koristiti procese razvoja zakonodavstva od osnovice naviše kakve uključuju lokalne zajednice, kako sa ženama tako i s muškarcima
- g) utvrditi i osigurati da zakonska regulacijska uređenja ne proturječe održivim lokalnim življenjima ovisnima o biološkoj i kulturnoj raznolikosti
- h) utvrditi i zaštititi posvećene lokalitete prirode, primjećujući kako igraju važnu ulogu u obnovi i kulturi lokalnih ekosustava
- i) ponuditi male potpore i poticaje inicijativama vezanima za lokalnu biološku i kulturnu raznolikost, uključujući razmjene znanja lokalnih zajednica
- j) osigurati mehanizme za praćenje relevantnih europskih i nacionalnih odlučivanja, uzimajući u obzir veze između biološke i kulturne raznolikosti
- k) utvrditi i unaprijediti prakse lokalne proizvodnje kao dobre prakse zaštite i promocije povezane biološke i kulturne raznolikosti i osigurati sredstva za njihovo uvećavanje i ponavljanje gdje je to prikladno činiti
- l) biološku i kulturnu raznolikost pomoću marketinških tehnika predstavljati kao pozadinu kompetitivnosti ruralnih krajolika kakva stvara lokalnu proizvodnju i turizam
- m) podržavati kulturne, prosvjetne i rekreacijske inicijative za predstavljanje povezanosti biološke i kulturne raznolikosti
- n) pratiti dostupnost poticaja malim i raznovrsnim poljodjelicima, poljoprivrednicima koji promoviraju i čuvaju agrokulturnu bioraznolikost usjeva, pasmina i krajolika u istoj mjeri kao i za velike poljoprivrednike.

Lokalna razina

- a) Ohrabrivati partnerstva poput prilika za sudjelujuća istraživanja znanstvenika i lokalnih zajednica
- b) ohrabrivati inkluzivni razvoj, od društvene osnovice naviše, svih politika i zakonodavstava važnih za biološku i kulturnu raznolikost
- c) utvrđivati, unaprjeđivati i, gdje je to prikladno, uvećavati i ponavljati dobre lokalne prakse održavanja biološke i kulturne raznolikosti
- d) ohrabrivati i osnaživati lokalne zajednice i njihove organizacije da nastavljaju, prenose i inoviraju tradicijske prakse uskladive s održivim korištenjem biokulturne raznolikosti
- e) podržavati organizacije lokalne zajednice da razvijaju inicijative zaštite biokulturne raznolikosti kao temelja prilagodljivih kultivirajućih sustava i lokalnih gospodarstava
- f) unaprjeđivati urbanu biološku i kulturnu raznolikost pomoću komunalnih potpora, stvaranje javnih zelenih površina, komunalnih vrtova i ozelenjavanje gradova.

3. Tražimo da se ova Izjava prinese pozornosti zemalja članica Ujedinjenih Naroda i izloži na razmatranje relevantnim međuvladinim tijelima Konvencije biološke raznolikosti i UNESCO-a, kao i upravljačkim tijelima Europske Unije i Savjeta Europe te na sjednicama i u razmatranjima stručnih zajednica.

U kratkom komentaru kakav dostaje za časopisnu rubriku vijesti iz perspektive sudionika skupa vrijedi dometnuti kako je čitav skup sa stručnom izjavom kao njegovo

vim najavljenim rezultatom u najvećoj mjeri bio poduprt od talijanskog Ministarstva poljoprivrede. Od dvjestotinjak prijavljenih izlaganja bilo je probrano njih šezdeset, dok je artikuliranje Izjave teklo među zasebno pozvanim stručnjacima nakon okončanja dviju kontinuiranih usporednih sesija. Izdašna potpora mogla se prepoznati po izostanku kotizacije za izlagače (što je privuklo i razmjerno velik broj sudionika iz središnje i istočne Europe), dok se s druge strane moglo osjetiti kako će postignuta Izjava praktično odmah biti iskorištena u talijanskim polazištima za utvrđivanje Zajedničke poljoprivredne politike EU.

Talijansko predvodništvo u oblikovanju ove Izjave može se povezati s dubokom baštinom kulturnog krajolika kao kulturnog pojma i predmeta zanimanja za istraživače uopće još od renesansnih slikarskih legitimacija takvog novog opažajnog koncipiranja prirode, preko Zakona o krajoliku kojim je 1939. godine on u baštinskom učinku izjednačen s povijesno-umjetničkim nasljeđem, otvarajući put odgovarajućim odredbama krajobraznog upravljanja u Urbanističkom zakonu 1942. i, mnogo kasnije, Zakonu o kulturnim i krajobraznim dobrima 2004. godine. U Italiji je pojam kulturnog krajolika (iz UNESCO-ve terminologije 1992. godine) prilikom nominacije Amalfinskog primorja za Popis svjetske baštine 1997. godine prvi put kombiniran s pojmom nematerijalne kulturne baštine (iz južnokorejske inicijative u UNESCO-u 1993. godine s pripadnom Konvencijom 2003. godine), svrsishodno primjenjujući Yamato izjavu o integriranim pristupima očuvanja materijalne i nematerijalne kulturne baštine iz 2004. godine. U istoj povijesnoj sredini, poučavajući se nošenjem s obnovama drvene arhitekture, ta se deklaracija nadovezala na Dokument iz Nare koji je 1994. godine pojam autentičnosti u kulturi redefinirao iz europocentričnog kriterija materijalnog integriteta u domenu kulturne funkcionalnosti i stvaralačkih procesa kolektiva. U vremenu naglog razvoja biotehnoških spoznaja ova su zbivanja bila popraćena i odgovarajućim interesom WIPO-a za kolektivna pridržavanja intelektualnih prava (sporazum *Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights* i Međuvladino povjerenstvo za intelektualno vlasništvo i genetske resurse, tradicijsko znanje i folklor), što je skupa s pravnim učincima Konvencije o bioraznolikosti dovelo do biokulturnih registara i sličnih pomagala kakvima se lokalne zajednice mogu autoritativno oduprijeti biopirateriji.

Sav taj niz raznostranih približavanja istom kolektivnom korijenu stvaralačkih i održivih praksi kulture, koji su prikazani u aneksu Firentinske izjave, daju naslutiti promjenu nazora o baštini, kulturi i stvaralačkim kapacitetima društva uopće kakva u institucionalnim formulacijama teče već dulje od pola stoljeća. Ovim konkretnim povodom moglo bi se reći kako kultura profitira od svojeg povratka etimološkom korijenu kultiviranja, no u stvarnosti je mnogo važnije kako se ovim nastojanjima romantičarski ideološki program iz vremena ustanovljavanja nacionalnih država kakve su svojim proizvodnim zamašnjacima smijenile predindustrijski društveni poredak, a koji je hegemonijskim narativima protumodernitetske antidoze fiksiran na pojam izvornosti, smjenjuje globalizacijski i tehnološki potaknutim interesom za pothranjivanje stvaralačkih kapaciteta kolektiva. U tom smislu vrijednostima iz ove pažljivo operacionalizirane rekapitulacije stručnih znanja biotehologa, prirodoslovaca, društvenih i humanističkih istraživača nije protivan niti interes korporativnog sektora. O identitetskoj škrinjici nacionalnih država više se ne govori kao o izvornoj

tradicijskoj baštini, već kao o održivim lokalnim znanjima i kolektivnim lokalnim resursima lokalnih zajednica. U tim je promjenama najzanimljivije upravo to što su ideološke mecene i jedne i druge paradigme, svaki u svojem vremenu, baš korporativni protagonisti. I najbezobzirniji među njima rado bi položili ruke na globalna dobra poput banki sjemena lokalnih kultivara, što više nije moguće činiti bez respekta kultivirajućih kolektiva i njihovih osnaživanja za nastavak takvih kreativnih procesa. Na taj nas način Firentinska izjava meritornom gestom uvodi u nove zanimljive krajolike dinamike kulture i društva, kao i u istraživački podatne sredine promjena i stasanja, čije analize tek trebamo namaknuti.

Jadran Kale

Sveučilište u Zadru i Muzej Grada Šibenika